

Akhlāq-i zīstī

i.e., Bioethics Journal

2022; 12(37): e15

The Bioethics and Health
Law InstituteMedical Ethics and Law
Research CenterInternational Association
of Islamic Bioethics

Identifying the Components of Professional Ethics Development in the Iranian Higher Education System with a Meta-Synthesis Approach

Ali Khaleqkhan^{1*}, Shahram Mehravar Giglou¹, Salim Kazemi¹, Azim Omidvar¹

1. Department of Educational Sciences, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: Considering that the sensitivity of ethical issues is not the same in all professions and since educational environments and universities are responsible for the serious task of educating and training specialized and faithful human resources in order to respond to the needs of the society and contribute to the comprehensive development of the country, the aim of this study was to identify the components of professional ethics development in the Iranian higher education system with a meta-synthesis approach.

Methods: This research has been done in terms of applied purpose and with a hyper-combined qualitative method. The statistical population is all studies conducted in the period of 2001-20. In this regard, 63 researches in the field of the subject were evaluated and finally 34 articles were purposefully selected and by analyzing the content and composition of the relevant literature, a total of 164 codes, 13 concepts, 4 key categories during the search process and systematic combination of texts were identified and analyzed and its validity was confirmed by Cohen Kappa test.

Ethical Considerations: The requirements of research ethics have been considered in the monitoring of synthesized articles.

Results: The results of the analysis showed that the most important components of professional ethics development identified in the higher education system of the country include: educational (development of professional ethics in specialized knowledge, development of professional ethics in interactions between students and professors, development of professional ethics standards in the teaching-learning process), research (development of professional ethics in the behavior of professors and managers, development of professional ethics in the research process, responding to the needs of society), management (ethical commitment of managers to University, development of management professional ethics in relation to staff, faculty and students, professional characteristics of managers) and individual (individual skills and knowledge in the field of professional ethics, religious characteristics, belief and commitment to moral values, psychological characteristics).

Conclusion: The components of professional ethics development in the higher education system were identified in four categories: educational, research, managerial and individual. Considering the findings of the present study, with the formation of the Professional Ethics Council in the Vice Chancellor for Education and Vice Chancellor for Research, holding workshops, conferences and specialized meetings on professional ethics in the university and producing various educational content in the field of ethics Professionalism and its placement in the professional ethics system for the use of students, professors, staff and administrators can provide the best possible context for the implementation of these components.

Keywords: Ethics; Profession; Metasynthesis; Higher Education

Corresponding Author: Ali Kahleghkhan; **Email:** kahleghkhan@uma.ac.ir

Received: January 23, 2022; **Accepted:** April 03, 2022; **Published Online:** September 11, 2022

Please cite this article as:

Khaleqkhan A, Mehravar Giglou SH, Kazemi S, Omidvar A. Identifying the Components of Professional Ethics Development in the Iranian Higher Education System with a Meta-Synthesis Approach. *Akhlāq-i zīstī, i.e., Bioethics Journal*. 2022; 12(37): e15.

شناسایی مؤلفه‌های توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور با رویکرد فراترکیب

علی خالق‌خواه*¹، شهرام مهر‌آور گیگلو¹، سلیم کاظمی¹، عظیم امیدوار¹

۱. گروه علوم تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: با توجه به اینکه حساسیت مسائل اخلاقی در هر حرفه به یک اندازه نیست و از آنجایی که محیط‌های آموزشی و بالاخص دانشگاه‌ها وظیفه‌خیز آموزش و تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد به منظور پاسخگویی به نیازهای جامعه و کمک به توسعه همه‌جانبه کشور را به عهده دارند، پژوهش حاضر با هدف شناسایی مؤلفه‌های توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور با رویکرد فراترکیب انجام شد.

روش: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و با روش کیفی فراترکیب انجام شده است. جامعه آماری، کلیه مطالعات انجام‌شده در بازه زمانی ۱۳۸۰ الی ۱۴۰۰ است. در این راستا ۶۳ پژوهش در زمینه موضوع مورد نظر ارزیابی و در نهایت ۳۴ مقاله به صورت هدفمند انتخاب گردید و با تحلیل محتوا و ترکیب ادبیات مربوط، در مجموع ۱۶۴ کد، ۱۳ مفهوم، ۴ مقوله کلیدی طی فرایند جستجو و ترکیب نظام‌مند متون شناسایی و مورد تحلیل قرار گرفت و اعتبار آن از طریق آزمون کاپای کوهن تأیید گردید.

ملاحظات اخلاقی: الزامات اخلاق پژوهشی در پایش مقالات مورد سنتز، منظور شده است.

یافته‌ها: نتایج تحلیل نشان داد که مهم‌ترین مؤلفه‌های توسعه اخلاق حرفه‌ای شناسایی‌شده در نظام آموزش عالی کشور، شامل مؤلفه‌های آموزشی (توسعه اخلاق حرفه‌ای در دانش تخصصی، توسعه اخلاق حرفه‌ای در تعاملات بین دانشجویان و اساتید، توسعه استانداردهای اخلاق حرفه‌ای در فرایند یاددهی - یادگیری)، پژوهشی (توسعه اخلاق حرفه‌ای رفتار اساتید و مدیران، توسعه اخلاق حرفه‌ای در فرایند انجام پژوهش، پاسخگویی به نیازهای جامعه)، مدیریتی (تعهد اخلاقی مدیران نسبت به دانشگاه، توسعه اخلاق حرفه‌ای مدیریت در ارتباط با کارکنان، اساتید و دانشجویان، ویژگی‌های حرفه‌ای مدیران) و فردی (مهارت و دانش تخصصی فردی در حوزه اخلاق حرفه‌ای، ویژگی‌های اعتقادی و مذهبی، اعتقاد و تعهد به ارزش‌های اخلاقی، ویژگی‌های روان‌شناختی) است.

نتیجه‌گیری: مؤلفه‌های توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور در چهار مقوله آموزشی، پژوهشی، مدیریتی و فردی شناسایی شد. با عنایت به یافته‌های پژوهش حاضر با تشکیل شورای اخلاق حرفه‌ای در معاونت آموزشی و معاونت پژوهشی دانشگاه، برگزاری کارگاه‌ها، همایش‌ها و نشست‌های تخصصی پیرامون اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه و تولید محتوای متعدد آموزشی در زمینه اخلاق حرفه‌ای و قراردعی آن در سامانه اخلاق حرفه‌ای جهت استفاده دانشجویان، اساتید، کارکنان و مدیران می‌توان زمینه اجرایی هرچه بهتر این مؤلفه‌ها را فراهم آورد.

واژگان کلیدی: اخلاق؛ حرفه‌ای؛ فراترکیب؛ آموزش عالی

نویسنده مسئول: علی خالق‌خواه؛ پست الکترونیک: kahlegkhah@uma.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۰۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۱۴؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۶/۲۰

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Khaleghkhan A, Mehravar Giglou SH, Kazemi S, Omidvar A. Identifying the Components of Professional Ethics Development in the Iranian Higher Education System with a Meta-Synthesis Approach. *Akhlaq-i zisti, i.e., Bioethics Journal*. 2022; 12(37): e15.

مقدمه

دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی از سازمان‌های مهم هر جامعه محسوب می‌شوند که هرچه بیشتر مورد توجه و تقاضا قرار می‌گیرند، حساسیت نسبت به اعتبارسنجی آن‌ها، اطمینان از پاسخگویی اجتماعی آن‌ها و تضمین کیفیت آن‌ها نیز افزایش می‌یابد. آموزش عالی، نظامی حرفه‌ای و مجموعه‌ای از رفتارهای انسانی را پوشش می‌دهد. افعال این عاملان نیز در رشد یا زوال شخصیت آنان تأثیر می‌گذارد. بنابراین نظام آموزش عالی می‌تواند به لحاظ اخلاقی مورد بحث قرار گیرد (۱). همچنین موضوع اخلاق حرفه‌ای مدت زمانی است در کشورهای مختلف و در گروه‌های شغلی و حرفه‌های مختلف مورد توجه قرار گرفته و تلاش‌هایی در جهت تدوین کدها و استانداردهای اخلاقی صورت گرفته است. دانشگاه‌ها نیز از آنجا که به مثابه پیش‌تازان حرکت‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی جوامع بوده و اعتقادات و باورهای حاکم بر آن‌ها، دیر یا زود به کل جامعه تسری یافته و عرصه‌های تازه‌ای را به سوی آحاد مردم خواهد گشود، از توجه به اخلاق حرفه‌ای بی‌نیاز نیستند (۲).

یکی از مسائل مهمی که امروزه در نظام حرفه‌ای مطرح است بحث اخلاق و مؤلفه‌های اخلاقی است. امروزه اخلاق حرفه‌ای به عنوان یکی از مهم‌ترین متغیرها در موفقیت سازمان‌ها شناخته شده است و حاکمیت اخلاق حرفه‌ای قادر است، به میزان بسیار چشم‌گیری سازمان را جهت کاهش تنش‌ها و توفیق در تحقق اهداف یاری رساند، لذا داشتن اخلاق حرفه‌ای در سازمان‌ها به منزله یک مزیت رقابتی مطرح می‌باشد (۳). اخلاق حرفه‌ای در آموزش عالی به مشخص کردن حدود و ثغور رفتارهای مناسب و نامناسب و هدایت اعضای هیأت‌علمی در اجرای مسئولیت‌های حرفه‌ای می‌انجامد (۴). بنابراین بررسی جایگاه و وضعیت استانداردهای اخلاق حرفه‌ای در نظام دانشگاهی کشور می‌تواند به سیاست‌گذاران، مدیران و برنامه‌ریزان آموزش عالی کشور در اتخاذ راهبردهای مناسب برای کاهش شکاف بین وضع موجود و مطلوب در این زمینه و ارتقای وضعیت چنین استانداردهایی مدد رساند.

امروزه بسیاری از نظام‌های آموزش عالی در جهان به این بلوغ رسیده‌اند که بی‌اعتنایی به مسائل اخلاقی و فرار از مسئولیت‌ها و تعهدات آموزشی به از بین رفتن نظام آموزش می‌انجامد. به همین دلیل بسیاری از دانشگاه‌های موفق برای تدوین استراتژی اخلاقی احساس نیاز کرده و به این باور رسیده‌اند که باید در چنین سازمانی فرهنگ مبتنی بر اخلاق رسوخ کند. از این رو کوشیده‌اند که به تحقیقات اخلاق حرفه‌ای جایگاه ویژه‌ای بدهند، چراکه بررسی جایگاه و وضعیت‌های استانداردهای اخلاقی در نظام آموزش عالی می‌تواند به سیاست‌گذاران، مدیران و برنامه‌ریزان دانشگاهی در اتخاذ تدابیر مناسب برای کاهش فاصله میان وضعیت موجود و مطلوب در این زمینه و ارتقای وضعیت چنین استانداردهایی مساعدت نماید.

سه گروه اصلی تأثیرگذار و تأثیرپذیر مرتبط با کارکرد آموزشی دانشگاه، مدیران و سیاست‌گذاران، اعضای هیأت‌علمی و دانشجویان هستند. در این میان، اعضای هیأت‌علمی نقش اصلی را در اداره و هدایت امر آموزش بر عهده دارند. پایبندی اعضای هیأت‌علمی به اصول و ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای، هم از منظر توسعه فرهنگ سازمان مبتنی بر اخلاقیات و هم از منظر انتقال صفات متمیزه و ویژگی‌های برجسته انسانی به دانشجویان و در نتیجه، اشاعه آن‌ها در جامعه، بسیار حائز اهمیت است. اساتید دانشگاه صرف نظر از رشته تخصصی خود که باید در آن مهارت داشته باشند، از آنجا که وظیفه تدریس و آموزش را برعهده دارند، باید در حرفه معلمی نیز مهارت داشته و با اصول حرفه‌ای آن آشنا باشند، چراکه آموزش نخستین کارکرد و مأموریت دانشگاه می‌باشد (۵). حاکمیت اخلاق حرفه‌ای منافع زیادی برای سازمان از بعد داخلی از جنبه‌های بهبود روابط، ارتقای جو تفاهم و کاهش تعارضات، افزایش تعهد و مسئولیت‌پذیری بیشتر کارکنان و کاهش هزینه‌های ناشی از کنترل دارد و از دیدگاه مسئولیت اجتماعی نیز از راه افزایش مشروعیت سازمان و اقدامات آن، افزایش سودآوری و بهبود مزیت رقابتی و توفیق سازمانی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین امروزه هیچ سازمانی قادر نیست بدون آموزش توسعه یابد. بنابراین لازم است که در سازمان‌ها علاوه

حرفه‌ای، ارزش‌ها و باورهای درون‌فردی اختصاصی حرفه بوده و نیازمند برخورداری اساتید از توانمندی‌های اخلاقی شامل حساسیت اخلاقی، دانش اخلاقی، استدلال اخلاقی و خودتنظیمی اخلاقی است (۵).

همچنین یافته‌های پژوهش موسوی و همکاران نیز هشت مؤلفه: ۱- اخلاق عدالت‌محوری؛ ۲- اخلاق حمایت‌محوری؛ ۳- اخلاق فکری؛ ۴- اخلاق فایده‌محوری؛ ۵- اخلاق آموزشی؛ ۶- اخلاق ارتقای سازمانی؛ ۷- اخلاق وظیفه‌محوری؛ ۸- در نهایت اخلاق حقوق‌محور را به عنوان مهم‌ترین مؤلفه اخلاق حرفه‌ای مدیران آموزشی شناسایی کرده است (۱۱). یافته‌های پژوهش مصباحی و عباس‌زاده نیز نشان می‌دهد که عوامل اخلاق فردی شامل استانداردهای اخلاق فردی، اعتقاد قلبی، خودکنترلی، وجدان، عوامل مدیریتی شامل نقش الگویی مدیران، رفتار خیرخواهانه، مشارکت در تصمیم‌گیری و عوامل سازمانی شامل گزینش و بکارگیری، برنامه‌های راهبردی اخلاق و فرهنگ سازمانی، بود. عوامل اخلاق شغلی (اخلاق آموزشی، اخلاق پژوهشی، و اخلاق ارتباطی) و عوامل فراسازمانی (فرهنگ، شرایط سیاسی، اعتماد عمومی، شرایط اقتصادی) فرایند اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (۱۲). همچنین پژوهش مطلبی‌فرد و همکاران نیز شش مقوله مدیریت و دانشگاه، مدیریت و کارکنان، مدیریت و دانشجویان، مدیریت و استادان، مدیریت و ویژگی‌های فردی و مدیریت و ویژگی‌های حرفه‌ای را به عنوان نشانگرهای اخلاقی مدیران آموزش عالی شناسایی کرده است (۱۳). یکی از عوامل مؤثر در توسعه و پیشرفت علمی، شکل‌گیری اخلاق حرفه‌ای در اجتماع علمی است (۱۴). اجتماع علمی عبارت است از جمع دانشمندان و محققان و مؤسسات آموزش علمی و پژوهشی که در سطح یک جامعه علمی به فعالیت مشغول هستند و مطابق قواعد و هنجارهای رسمی و غیر رسمی عمل می‌کنند و ارتباط فعال علمی با اجتماعات علمی دیگر دارند (۱۵). نیروی انسانی، مراکز آموزشی و پرورشی، سرمایه‌گذاری علمی، نهادها و انجمن‌های علمی، مدیریت نهادهای علمی، انتشارات، تشکل‌ها، مشارکت

بر آموزش تخصص‌ها و مهارت‌های مورد نیاز هر شغل به کارکنان، آموزش اخلاق اداری و سازمانی نیز جزء برنامه‌های آموزشی در سازمان قرار گیرد (۶). یکی از عمده‌ترین دغدغه‌های مدیران کارآمد در سطوح مختلف، چگونگی ایجاد بسترهای مناسب برای عوامل انسانی شاغل در تمام حرفه‌هاست تا با حس مسئولیت و تعهد کامل به مسائل در جامعه و حرفه خود به کار بپردازند و اصول اخلاقی حاکم بر شغل و حرفه خود را رعایت کنند. ضعف در نظام اخلاقیات منجر به کاهش ارتباطات و افزایش خسارت در سازمان می‌گردد و مدیریت، بیشتر بر روی کنترل گذشته‌نگر تکیه خواهد کرد (۷).

مسأله اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته و پژوهش‌هایی نیز در داخل کشور در این زمینه انجام شده است، از جمله مهم‌ترین پژوهش‌هایی که در آن‌ها به اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی پرداخته شده است، می‌توان به پژوهش‌های زیر اشاره کرد؛ در پژوهش کیخا و ایمانی‌پور، اخلاق در عملکرد علمی، اخلاق در تعاملات، شخصیت اخلاقی و منش اخلاقی به عنوان مهم‌ترین مؤلفه اخلاق حرفه‌ای در آموزش دانشگاهی شناسایی شده است (۸). در پژوهش بنیسی و همکاران نیز سه مضمون استانداردهای اخلاقی در فرایند یاددهی و یادگیری، اصول اخلاق فردی و اصول اخلاق جهانی به عنوان سه مضمون سازمان‌دهنده برای آموزش مدیریت مسئولانه در آموزش عالی شناسایی شده است (۹). همچنین یافته‌های پژوهش خانی‌جزنی و همکاران حاکی از آن است که در نظرگرفتن رفاه جامعه، رعایت عدالت و حفظ وحدت در سطح کلان و رعایت حقوق مالکیت فکری به ترتیب به عنوان مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی اخلاق حرفه‌ای در پژوهش می‌باشند (۱۰).

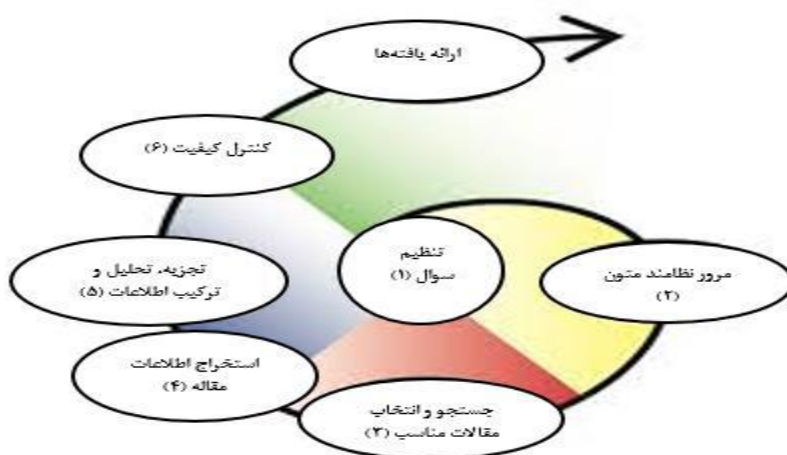
یافته‌های پژوهش یزدانی و ایمانی‌پور نیز نشان می‌دهد که اخلاق حرفه‌ای در آموزش دانشگاهی در راستای عمل به تعهدات حرفه‌ای اساتید شکل گرفته و دارای چهار ویژگی اساسی: ۱- اتیکت حرفه‌ای؛ ۲- اخلاق در تعاملات اجتماعی حرفه‌ای؛ ۳- اخلاق در مسائل؛ ۴- کارکردهای تکنیکی

رسالت‌های اصلی آموزش عالی به طور کلی ترویج اخلاق است و اهمیت این موضوع برای همگان آشکار و مبرهن می‌باشد و اخلاقیات متعالی مستلزم سطحی از کوشش‌ها برای تغییر ساختارها، بهبود مناسبات، ایجاد بسترهای مساعد قانونی، حقوقی و سازماندهی سازوکارهای مناسب انگیزشی است؛ لذا با عنایت به نکات یادشده، مسأله اصلی پژوهش حاضر این است که نشان دهد با توجه به پژوهش‌های انجام‌شده در ادبیات و پیشینه نظری مربوط به موضوع پژوهش، مؤلفه‌های اصلی توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور کدام‌اند؟ بنابراین هدف پژوهش حاضر سنتز پژوهی ادبیات مربوط به اخلاق حرفه‌ای در راستای شناسایی مؤلفه‌های توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور است.

روش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و با رویکرد کیفی فراترکیب هفت مرحله‌ای Sandelowski & Barroso (۱۸) تدوین شده است (شکل ۱). روش جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش مبتنی بر اطلاعات اسنادی و ابزار گردآوری داده‌ها نیز اسناد و مدارک گذشته است. در پژوهش حاضر جامعه آماری، پژوهش‌های منتشرشده در پایگاه‌های اطلاعاتی علمی معتبر داخلی و خارجی بود که بر اساس واژگان کلیدی تعریف شده و به منظور دستیابی به نمونه‌ای نظری که اشباع نظری را موجب شود، پیمایش شدند. برای جستجوی واژگان کلیدی محدوده زمانی ۱۳۸۰ الی ۱۴۰۰ در نظر گرفته شد. در زمینه نمونه‌گیری، مطالعات مرتبط با استفاده از رویکرد هدفمند انتخاب شد. مبنای روایی این پژوهش نظر متخصصان بود. برای سنجش پایایی در این پژوهش، از آزمون توافق کاپای کوهن استفاده گردید.

علمی مناسبات اعضای جامعه علمی، نمادها، ژست‌ها و هنجارهای علمی و دانشگاهی از مهم‌ترین اجزا و عناصر اجتماع علمی به شمار می‌رود. یکی از لوازم تولید علم در اجتماع علمی دانشگاه، تولید فرهنگ و هنجارهای دانشگاهی و در نتیجه اخلاق حرفه‌ای است. محیط اجتماعی دانشگاه و اجتماعات علمی چون هر محیط آموزشی به مثابه نهاد اجتماعی و عامل اجتماعی‌کننده، نقش عمده‌ای را در انتقال فرهنگ، درونی‌کردن هنجارها و ارزش‌های دانشگاهی و حرفه‌ای و توسعه مفهوم اجتماعی ایفا می‌کند (۱۶). با نگاهی سیستمی به اخلاق حرفه‌ای اعضای دانشگاهی و اجزای آن که به نوبه خود متأثر از نظامی است که دانشگاه در آن تعریف می‌شود، می‌توان اخلاق حرفه‌ای را در این مکان تعریف نمود. اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه، در مجموعه بزرگ‌تر «جامعه ملی» و بر اساس نوع کارکردها و ماهیت وجودی، روابط آن با سایر اجزای نظام کنش اجتماعی تعریف می‌شود. بر این اساس اخلاق حرفه‌ای، مجموعه‌ای از ارزش‌ها، باورها و هنجارهای دانشگاهی از یکسو و نوع رابطه دانشگاه با نهادها و نقش آن در تحرک اجتماعی از سوی دیگر است که در پیوندی تنگاتنگ با فرایند یاددهی - یادگیری، پژوهش و تحقیق و ارائه خدمات به جامعه قرار دارد (۱۷). اهمیت پرداختن به اخلاق در آموزش عالی، از یکسو به این دلیل است که همواره مراکز آموزش عالی از نهادهای پیش‌تاز حرکت‌های فرهنگی و اجتماعی بوده‌اند، آنچنانکه باورها و اعتقادات آن‌ها به سرعت در جامعه نفوذ می‌کند و این امر به دلیل آن است که آموزش عالی از تأثیرگذارترین محیط‌ها برای نهادینه کردن اصول و ارزش‌های اخلاقی محسوب می‌گردد. بنابراین آموزش عالی در تغییر و تحولات جوامع انسانی نقش مهمی ایفا می‌کند، به طوری که بدون در نظر گرفتن این نقش نمی‌توان مسیر توسعه جوامع را بررسی کرد. از طرفی دیگر با توجه به اینکه یکی از

شکل ۱: هفت مرحله فراترکیب Sandelowski & Barroso

یافته‌ها

ارائه یافته‌های منسجم در تحلیل کیفی و به خصوص در این پژوهش مستلزم حفظ و ارائه روند تولید نتایج مبتنی بر روش فراترکیب منتخب است. در این قسمت، یافته‌های هر مرحله مطابق با مدل Sandelowski & Barroso در هفت گام زیر ارائه می‌گردد:

۱. **گام اول، تنظیم سؤال‌های پژوهش:** برای تنظیم و دستیابی به سؤال اساسی پژوهش معیارهای مختلفی مانند چه چیزی، چه زمانی و چگونگی روش مورد استفاده قرار می‌گیرد. بر این اساس، در این پژوهش، سؤال اساسی این است که مؤلفه‌های توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور کدام‌اند؟

۲. **گام دوم، مرور ادبیات به شکل نظام‌مند:** جامعه آماری در این پژوهش، شامل مطالعاتی است که به مسأله اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور پرداخته‌اند. بر این اساس برای دستیابی به داده‌های پژوهش، تمامی پایگاه‌های داده و نشریات داخلی کشور مورد بررسی قرار گرفتند. واژگان کلیدی مانند، اخلاق حرفه‌ای، اخلاق حرفه‌ای در آموزش عالی، اخلاق حرفه‌ای پژوهش، اخلاق حرفه‌ای آموزش و همچنین کلمات و

عبارات ترکیبی از این کلمات برای جستجوی مقالات استفاده شد.

۳. **گام سوم، جستجو و انتخاب مقاله‌های مناسب:** برای انتخاب مقاله‌های مناسب، بر اساس الگوریتم نشان داده‌شده در شکل (۲)، پارامترهای متفاوتی مانند عنوان، چکیده، محتوا، دسترسی، محتوا و کیفیت روش پژوهش ارزیابی شده است. برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌ها در این مرحله از ابزار برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی (CASP) استفاده شده است، این روش با طرح ده سؤال کمک می‌کند تا دقت، اعتبار و اهمیت مطالعه کیفی پژوهش مشخص شود. منطق گزینش مقالات به این ترتیب است که با اعطای امتیاز به هر یک از شاخص‌ها از ضعیف (۱) تا عالی (۵) در هر یک از شاخص‌های ده‌گانه امتیازی داده می‌شود. سپس مقالات به ۵ طبقه عالی (۴۱ تا ۵۰)، خیلی خوب (۳۱ تا ۴۰)، خوب (۲۱ تا ۳۰)، متوسط (۱۰ تا ۲۰)، ضعیف (۰ تا ۱۰) دسته‌بندی می‌شوند.

عنوان	<ul style="list-style-type: none"> • تعداد مقالات منتخب شده به دلیل عنوان (۶۳) • تعداد مقالات رد شده به دلیل عنوان (۹)
چکیده	<ul style="list-style-type: none"> • تعداد مقالات منتخب شده به دلیل چکیده (۵۴) • تعداد مقالات رد شده از نظر چکیده (۷)
محتوا	<ul style="list-style-type: none"> • تعداد مقالات منتخب شده به دلیل محتوا (۴۷) • تعداد مقالات رد شده به دلیل محتوا (۵)
کیفیت	<ul style="list-style-type: none"> • تعداد مقالات منتخب شده به دلیل کیفیت (۴۲) • تعداد مقالات رد شده به دلیل کیفیت (۸)
کل	• تعداد مقالات نهایی انتخاب شده (۲۴)

شکل ۲: روند بازبینی و انتخاب منابع مرتبط

گرفته می‌شود و سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها، آن‌ها را در مفهومی مشابه دسته‌بندی می‌کنند. به این صورت پژوهشگر تم‌ها یا موضوعاتی (مفاهیم) را شکل می‌دهد و یک طبقه‌بندی را ایجاد می‌کند و طبقه‌بندی مشابه و مربوط را در موضوعی قرار می‌دهد که آن را به بهترین نحو توصیف می‌کند. تم‌ها اساس و پایه‌ای را برای ایجاد توضیحات و مدل‌ها، تئوری‌ها یا فرضیه‌های کاری ارائه می‌دهند. این مرحله که حساس‌ترین مرحله فراترکیب است، باید با دقت خاصی انجام شود. در پژوهش حاضر ابتدا تمام عوامل استخراج‌شده از مطالعات، به عنوان کد در نظر گرفته شد، سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها، آن‌ها در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی شدند. به این ترتیب مفاهیم (تم‌های) پژوهش شکل داده شد.

۴. گام چهارم، استخراج نتایج: در فرایند فراترکیب، به طور پیوسته مقالات منتخب و نهایی شده به منظور دستیابی به یافته‌های درون مطالعات، توسط دو نفر از پژوهشگران چندین بار بازخوانی شدند. در پژوهش حاضر اطلاعات مقاله‌ها بر اساس مرجع مربوط به هر مقاله شامل نام و نام خانوادگی نویسنده، سال انتشار مقاله و اجزای هماهنگی بیان شده که در هر مقاله به آن‌ها اشاره شده است، طبقه‌بندی شدند.

۵. گام پنجم، تجزیه تحلیل و تلفیق یافته‌های کیفی: هدف فراترکیب ایجاد تفسیرهای یکپارچه و جدید از یافته‌ها است. پژوهشگر در طول تجزیه و تحلیل، موضوع‌ها یا تم‌هایی را جستجو می‌کند که در میان مطالعات موجود در فراترکیب پایدار شده‌اند. Sandelowski & Barroso این مورد را «بررسی موضوعی» می‌نامند. در این مرحله از پژوهش، ابتدا تمام عوامل استخراج‌شده از مطالعات پیشین، کد در نظر

جدول ۱: مقوله‌بندی یافته‌ها

مؤلفه‌های اصلی	زیر مؤلفه‌ها	کدهای باز استخراج‌شده	برخی منابع استخراج کدها
توسعه اخلاق حرفه‌ای در دانش تخصصی	توسعه اخلاق حرفه‌ای در دانش تخصصی	برخورداری اساتید از دانش و تخصص کافی و مناسب در حوزه تخصصی/ تسلط علمی استادان/ درک ضرورت توجه به استراتژی‌های متنوع تدریس و افزایش آگاهی از پیشرفت‌های پداگوژیک/ تلاش برای تلفیق فعالیت‌های آموزشی و یادگیری با نتایج پژوهش‌های مربوط/ برخورداری از آمادگی لازم و کافی برای همه فعالیت‌های آموزشی/ روحیه نقادی علمی/ به روز بودن دانش/ تسلط بر محتوای آموزشی/ مشارکت در طراحی و بازنگری دروس/ پیوستگی و انسجام مطالب/ ارائه طرح درس بومی و متناسب‌سازی محتوا با سطح مخاطب/ استفاده از ابزارها و روش‌های مناسب تدریس	آرین‌پور و محرابی (۱۳۹۵ ش.)؛ عزیزی (۱۳۸۹ ش.)؛ حسامی و همکاران (۱۳۸۹ ش.)؛ بنیسی و همکاران (۱۳۹۹ ش.)؛ کیخا (۱۴۰۰ ش.)؛ یزدانی و ایمانی‌پور (۱۳۹۶ ش.)؛ فرمیپنی فراهانی و همکاران (۱۳۹۲ ش.)؛ قراملکی (۱۳۸۶ ش.)؛ سردمدی و شالیباف (۱۳۸۶ ش.)؛ فراستخواه (۱۳۸۵ ش.)؛ سردمدی و شالیباف (۱۳۸۶ ش.)؛ خانی جزئی (۱۳۸۷ ش.)؛ ودادهیر و همکاران (۱۳۸۷ ش.)؛ شالیبافیان (۱۳۸۹ ش.)؛ فرهود (۱۳۸۹ ش.)؛ ساکی (۱۳۹۰ ش.)؛ رشیدی (۱۳۸۳ ش.)؛ تقی‌زاده (۱۳۸۸ ش.)؛ فراستخواه (۱۳۸۵ ش.)؛ بیرونی کاشانی (۱۳۸۴ ش.)؛ خانی جزئی (۱۳۸۷ ش.)؛ مصباحی و عباس‌زاده (۱۳۹۲ ش.)؛ شرفی و اطهری (۱۳۹۷ ش.)؛ عبدالهی و تقی‌زاده (۱۳۹۸ ش.)؛ صفیان و همکاران (۱۳۹۸ ش.)
		محترم‌شمردن حق دانشجویان در داشتن نظرات و دیدگاه‌های علمی متفاوت/ دادن فرصت به دانشجویان برای کسب آگاهی و ارزشیابی سایر چشم‌اندازهای تئوری و نظری/ داشتن روحیه تحمل، بردبار و سعه صدر در برخورد با دانشجویان از طرف اساتید/ محترم‌شمردن نظرات و احساسات دانشجویان هنگام طرح موضوعات حساس/ حفظ اسرار دانشجویان توسط اساتید/ عدم تبعیض بین دانشجویان/ پرهیز از هرگونه روابط خصوصی نزدیک با دانشجویان/ دوری از توبیخ و سرزنش زیاد دانشجویان توسط اساتید/ رعایت شأن دانشجو و برخورد احترام‌آمیز با آنان/ حفظ اسرار، سوابق و اطلاعات خصوصی و علمی دانشجویان توسط استاد/ محترم‌شمردن و تصدیق نقش و مشارکت همه دانشجویان در یادگیری دانشجویان/ فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر/ داشتن روحیه همکاری و مشارکت اساتید با دانشجویان/ رعایت ادب و نزاکت در برابر دانشجویان. داشتن طرح درس و اصول منظم برای تدریس/ توانمندسازی دانشجویان/ ثبت به موقع حضور و غیاب، نمره و سوابق آموزشی و پژوهشی در سامانه آموزش/ حضور به موقع در کلاس و جلسات دانشکده/ متعادل بودن رفتار استاد در سر کلاس درس/ داشتن عدالت و انصاف در ارزشیابی و نمره‌دهی به دانشجویان/ عدم استفاده اساتید از امکانات دانشگاهی برای امور شخصی/ تشریح مسائل درسی برای دانشجویان/ کارآمدی محتوای درسی/ مسؤولیت‌پذیری اساتید در قبال آموزش صحیح به دانشجویان/ ارزشیابی معتبر دانشجویان/ داشتن انگیزه کافی برای تدریس/ اخلاق در طراحی برنامه درسی/ اخلاق در طراحی برنامه آموزشی/ اخلاق در پنهان/ اخلاق مبتنی بر دوره آموزشی/ تجارب یادگیری مؤثر و تجارب یادگیری نوآورانه/ قبول حق و گفتن «نمی‌دانم» در مورد مطالب علمی از جانب استاد/ تسلط به شیوه‌های تحلیل و انتخاب محتوا/ انطباق محتوا با نیازهای دانشجو/ ارائه مطالب به شکل پیوسته و مفهومی/ سازماندهی موضوعات درسی در قالب طرح درس ترمی/ تلاش برای شناخت تجارب و آموخته‌های قبلی دانشجویان/ آماده‌کردن محتوای درسی پیش از ورود به کلاس/ همخوانی محتوا و اهداف درس/ گزینش محتوا به گونه‌ای که به آمادگی فراگیران در دوره‌های بعدی بیانجامد/ ارائه محتوا در کلاس به شکل جامع/ بازگویی اهداف درس در شروع کلاس.	
توسعه اخلاق حرفه‌ای در رفتار اساتید و مدیران	توسعه اخلاق حرفه‌ای در رفتار اساتید و مدیران	سوءاستفاده‌نکردن از دانشجویان برای ارتقای علمی خود/ نگرفتن طرح پژوهشی خارج از فرایند دانشگاه/ به کارنگرفتن گزنت در فعالیت‌های غیر اولویت‌دار/ کیفیت آثار پژوهشی مبتنی بر نتایج داوری‌ها/ کاربردی‌بودن نتایج پژوهش‌ها (مقالات و پایان‌نامه و طرح). رعایت ترتیب نوشتن اسامی، در نظرگرفتن حقوق همکاران/ انتخاب مناسب جامعه و نمونه/ حفظ اطلاعات خصوصی افراد/ عدم فریبکاری/ دادن اطلاعات کامل در مورد پژوهش/ آسیب‌زدن به آزمودنی‌ها / دادن بازخورد در مورد نتایج/ توجه به کیفیت در کنار کمیت/ انتخاب موضوعات پژوهش‌پذیر/ ذکر نام افراد صاحب ایده/ تلاش برای تولید دانش/ بررسی کامل پیشینه/ پژوهش در راستای پژوهش‌های قبلی/ ارتباط با شبکه‌های علمی/ دوری از دزدی ادبی و امانتداری/ روشن‌کردن مسیر برای پژوهش‌های بعدی/ روش‌شناسی مناسب/ جمع‌آوری داده‌های واقعی/ تحلیل صادقانه داده‌ها/ اطمینان از	آرین‌پور و محرابی (۱۳۹۵ ش.)؛ مصباحی و عباس‌زاده (۱۳۹۲ ش.)؛ عبدالهی و همکاران (۱۳۹۸ ش.)؛ صفیان و همکاران (۱۳۹۸ ش.)؛ لشکرپلوکی (۱۳۸۷ ش.)؛ فراستخواه (۱۳۹۵ ش.)؛ خانی جزئی و همکاران (۱۳۹۹ ش.)؛ بوذرجمهری (۱۳۹۱ ش.)؛ تابعی و محمودیان (۱۳۸۶ ش.)؛ علیزاده اقدام و همکاران (۱۳۹۰ ش.)؛
		پژوهشی	پژوهشی

صحت نتایج/ انتشار صادقانه نتایج/ دوری از انتشار دوگانه و پاره‌ای/ دوری از باندبازی در انتشار مقالات/ عدم سوءاستفاده از اسم افراد/ محرمانه بودن اطلاعات و محرمانه بودن نام شرکت کنندگان/ رضایت آگاهانه مشارکت کنندگان/ رعایت حقوق معنوی مؤلفین قبلی. ارزیابی تأثیر نتایج تحقیق برای جامعه/ کمک به حل مسائل و مشکلات جامعه/ انجام پژوهش جدید و کاربردی متناسب با نیازهای جامعه محلی/ مسئولیت نسبت به ذی‌نفعان/ در نظر گرفتن رفاه جامعه/ رعایت منافع زیست‌محیطی/ انجام پژوهش با هدف کمک به بهبود زندگی مردم.

پاسخگویی به نیازهای جامعه

شناخت درست و احترام به دانشگاه/ تلاش برای ارتقای دانشگاه/ ایجاد محیطی پویا و بانشاط برای رشد و توسعه علمی دانشگاه/ احترام گذاشتن به قوانین مؤسسه آموزشی/ حفظ شأن و جایگاه دانشگاه.

تعهد اخلاقی مدیران نسبت به دانشگاه

رعایت اصول و قواعد اخلاقی در برخورد با کارکنان/ به کارگیری کارمندان و مدیران شایسته/ احترام به کارمندان، استادان و دانشجویان/ برخورد یکسان با همه کارکنان و عدم جانبداری از افراد خاص/ انتصاب افراد بر اساس ضوابط و شایستگی/ برخورد با افراد خاطی/ آماده کردن دانشجویان برای جامعه/ درک شرایط و اقتضاعات سنی، مشارکت دادن دانشجویان در تصمیم‌گیری‌ها/ پاسخگویی در قبال قوانین و مشکلات/ صداقت با دانشجویان/ حل مشکلات و فراهم کردن امکانات، احترام به دانشجویان/ صداقت و احترام در برخورد با استادان/ حل مشکلات و فراهم کردن امکانات/ نگاه سرمایه‌ای به استاد/ احترام به استادان، مشارکت دادن استادان در تصمیم‌گیری‌ها/ نظارت بر استادان/ تلاش برای شناسایی و رفع نیازها و مسائل مرتبط با فراگیران و مدرسان/ تشویق و راهنمایی مدرسان و فراگیران در پیروی از قوانین و ارزش‌های دانشگاهی/ احترام به استادان و دانشجویان در مقام انسانی آن‌ها/ حفظ ارتباط با فراگیران و مدرسان و تبعیض قائل نشدن بین آن‌ها در برخورداری از آموزش و آسان‌سازی یادگیری/ ارزشگذاری مناسب نسبت به حقوق، دستاوردها و نظرها و مشارکت هیأت علمی در فرایند یاددهی و یادگیری/ حمایت و دفاع از استادان و دانشجویانی که مورد آزار،

توسعه اخلاق حرفه‌ای مدیریت در ارتباطات با کارکنان، اساتید و دانشجویان

غرض‌ورزی، مزاحمت، تهدید، تبعیض و اعمال غیر اخلاقی در ضمن آموزش، یادگیری و ارزشیابی قرار می‌گیرند/ محرمانه‌تلقی کردن اطلاعات فردی و ارزشیابی دانشجویان. متعهد بودن/ داشتن تخصص و دانش مدیریت/ هم‌اندیشی با دیگران/ قانونمداری و عدالت/ تقسیم عادلانه امکانات و بودجه/ توجه به مسائل فرهنگی/ شایسته‌سالاری در انتخاب مدیران/ توانایی مدیریت بحران‌ها/ پاسخگویی نسبت به اعمال/ رفتار خیرخواهانه/ منافع غیر شخصی/ نقش الگو بودن و مشارکت/ پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری.

ویژگی‌های حرفه‌ای مدیران

تبادل اخلاقی/ درک شرایط و اقتضانات و برقراری ارتباط بر مبنای آن/ تحمل ابهام/ مشاوره با دیگران/ ایجاد توازن میان زندگی شخصی و خلق انگیزه/ توان استدلال‌گری/ خودباوری/ دانایی و حکمت/ ایجاد و درک آینده‌نگری در رابطه با ظوابط اخلاق حرفه‌ای. ایمان به خداوند متعال/ تقوا و پرهیزگاری/ تهذیب نفس/ اخلاص در کارها/ اعتقاد به نظارت الهی/ فروتنی و خویش‌شننداری/ انجام کار با نیت خالص تقرب به خدا/ دارا بودن شهامت اظهار حق/ حفظ همبستگی با خدا.

مهارت و دانش تخصصی فردی در حوزه اخلاق حرفه‌ای

دوری از منفعت‌طلبی/ بصیرت/ پرهیز از تعصبات/ عزت‌مداری/ میزان باورمندی اخلاقی. شایستگی/ اعتماد به نفس/ معنی‌داری/ خودتعیینی/ تأثیر علاقمندی به کار/ خودآگاهی/ خودباوری.

ویژگی‌های اعتقادی و مذهبی

اعتقاد و تعهد به ارزش‌های اخلاقی

ویژگی‌های روان‌شناختی

استفاده شد. همچنین برای کنترل مفاهیم استخراجی از مقایسه نظر پژوهشگر با یک خبره استفاده شده است. زمانی که دو رتبه دهنده کدها را رتبه بندی می‌کنند، برای ارزیابی میزان توافق دو رتبه دهنده از شاخص کاپای کوهن استفاده می‌شود. برای این منظور کدهای استخراجی در اختیار یکی از خبرگان قرار گرفت و نتایج حاصل از طریق شاخص کاپای کوهن ارزیابی گردید. مقدار ضریب محاسبه شده ۸۵ درصد است.

۷. گام هفتم، ارائه یافته‌ها: در گام نهایی فرایند فراترکیب، یافته‌های حاصل از مراحل پیشین ارائه می‌گردد. در این مرحله یافته‌های حاصل از مراحل قبل در قالب یک مدل مفهومی ارائه می‌شود. در این پژوهش بر اساس نتایج تحلیل، ۱۳ مفهوم، ۴ مقوله و ۱۶۴ کد شناسایی و آزمون کیفیت آن‌ها تأیید شد. مدل مفهومی مؤلفه‌های توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور در شکل ۳ ارائه گردیده است.

۶. گام ششم، حفظ کنترل کیفیت: شاید ارزیابی مطالعات برای دربرداشتن معیارهای کیفیت مهم‌تر از ارزیابی مطالعات برای دربرداشتن معیارهای شمول و مرتبط بودن، است. در روش فراترکیب و در این گام، رویه‌های زیر برای حفظ کیفیت مطالعه انتخابی در نظر گرفته شده‌اند: در فرایند پژوهش محقق تلاش می‌کند تا با فراهم آوردن توضیحات و توصیف روشن و واضح برای گزینه‌های موجود در پژوهش گام‌های اتخاذ شده را بردارد. پژوهشگران روش‌های کنترل کیفیت استفاده شده در مطالعه‌های تحقیق کیفی اصلی را به کار می‌برند، محققان با به کارگیری راهکار جستجوی الکترونیکی و دستی، مقالات مرتبط را پیدا می‌کنند. در زمان مناسب، محقق رویکردها و نگرش‌های مستقر را جهت تلفیق مطالعات اصلی در پژوهش کیفی استفاده می‌کند. در زمان مناسب، محقق از برنامه‌های مستقر و محرز مانند ابزار حیاتی جهت ارزیابی کیفیت مطالعات اصلی پژوهش کیفی استفاده می‌کند. در این پژوهش از ابزار حیاتی جهت ارزیابی فرایند فراترکیب

شکل ۳: مدل مفهومی مؤلفه‌های توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور

بحث

پژوهش حاضر به منظور شناسایی مؤلفه‌های توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور در قالب فراترکیب در حوزه پژوهش‌های کیفی انجام شده است. این پژوهش یکی از اولین پژوهش‌هایی است که به صورت جامع و گسترده به شناسایی مؤلفه‌های توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور از طریق سنتز مطالعات انجام شده، پرداخته است و بینش جدید، جامع، دقیق و ارزشمندی در این زمینه با درک عمیق از ماهیت آن ارائه نموده است که می‌تواند در توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور مؤثر باشد. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که مؤلفه‌های توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور از چهار مؤلفه کلیدی: ۱- آموزشی؛ ۲- پژوهشی؛ ۳- مدیریتی؛ ۴- فردی تشکیل شده است.

۱. آموزشی: در پژوهش حاضر یکی از مؤلفه‌های اصلی شناسایی شده توسعه اخلاق حرفه‌ای در آموزش دانشگاه بود که شامل سه مؤلفه فرعی: ۱- توسعه اخلاق حرفه‌ای در دانش تخصصی؛ ۲- تعاملات علمی؛ ۳- فرایند یاددهی و یادگیری بود. یافته‌های پژوهش در این پژوهش با یافته‌های پژوهش کیخا و ایمانی‌پور (۸)، بنیسی و همکاران (۸)، یزدانی و ایمانی‌پور (۵) و موسوی و همکاران (۱۱) که در آن‌ها نیز بر اهمیت توسعه اخلاق حرفه‌ای در بخش آموزش دانشگاهی تأکید شده همسو می‌باشد. آموزش از دیرباز هدف اصلی تفکر دانشگاهی به شمار رفته و دانشگاه همواره از آن، به منزله شاهرهای برای هدایت نخبگان اجتماعی به سوی پایگاه‌های برتر اجتماعی یاد می‌کند. در این راستا رعایت اخلاق در آموزش تضمین‌کننده سلامت فرایند یاددهی - یادگیری در دانشگاه است. ضوابط و ارزش‌های اخلاقی مرتبط با آموزش و یادگیری به این امر کمک می‌کند که حقوق دانشجویان در برخورداری از بهترین آموزش‌ها و شأن و جایگاه علم و علم‌آموزی از طرف دیگر رعایت شود (۱۹). اصول اخلاق حرفه‌ای آموزش از دو بعد قابل بحث است: اول، استانداردهای اخلاقی که باید در امر آموزش رعایت شوند و مربوط به فرایند

یاددهی - یادگیری هستند؛ دوم، اصول اخلاق فردی که فرد باید خود را ملزم به رعایت آن‌ها در هر زمان و مکانی بداند. دانشگاه باید در راستای فراهم کردن یک مجموعه از ضوابط و استانداردهای اخلاقی که همه افراد به آن معتقد باشند و افزایش پایبندی به اصول حرفه‌ای، برای بخش آموزش به ویژه شاغلین حرفه معلمی اقدامات زیر را انجام دهد؛ یک مجموعه راهنما از کدهای اخلاقی تدوین کند، از اساتید و مربیان آموزش‌دهنده مجرب و متخصص در مسائل اخلاقی و حقوقی بهره‌گیری کند، به نیازهای آموزشی کارکنان و برنامه‌ریزی در راستای رفع نیازهای حرفه توجه کند و به برنامه‌ریزی و اجرای دوره‌های آموزشی و بازآموزش در خصوص معیارهای اخلاق حرفه‌ای بپردازد (۲۳-۲۰). از طرفی دیگر مهم‌ترین پیامد تعامل فعال استاد - دانشجو بروز و ارتقای دوجانبه ارزش‌هایی چون بررسی نقادانه موضوعات، پرورش استقلال عقلانی، تقویت مهارت‌های شناختی و مهارت‌های حل مسأله و تفکر شهودی و به عبارت واضح‌تر ایجاد تعادل و تلفیق میان تفکر شهودی، هوشیاری درونی و تفکر تحلیلی است.

۲. پژوهش: مؤلفه دیگری که در پژوهش حاضر به عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی توسعه اخلاق حرفه‌ای در آموزش عالی شناسایی شد، توسعه اخلاق حرفه‌ای در بعد پژوهش دانشگاه بود که یافته‌های پژوهش در این بخش از پژوهش با پژوهش مصباحی و عباس‌زاده (۱۲)، مطلبی‌فرد و همکاران (۱۳)، یزدانی و ایمانی‌پور (۵) و خانی جزنی و همکاران (۱۰) که در آن‌ها نیز بر توسعه اخلاق حرفه‌ای در پژوهش تأکید شده است، همسو می‌باشد. به طور کلی موضوع اخلاق در پژوهش در حال حاضر نسبت به گذشته پراهمیت‌تر شده است، زیرا در حال حاضر از افراد و مؤسسات علمی انتظار می‌رود نسبت به اقدامات خود مسئولیت‌پذیرتر باشند؛ در ثانی وجود رقابت بسیار شدید بین دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی در مواقعی زمینه را برای بروز رفتارهای پژوهشی غیر اخلاقی مهیا می‌کند، زیرا نوشتن مقالات بیشتر و انجام تحقیقات بیشتر در بسیار موارد به عنوان امتیاز تلقی می‌شود و عاملی است که از طریق آن افراد به موقعیت بهتری در زمینه تخصصی خود

صحيح با کارکنان، اطلاع‌رسانی به موقع مدیران به کارکنان پیرامون مسائل شغلی و سازمانی، کنترل و نظارت مؤثر توسط مدیران با تأکید بر شیوه‌های خودکنترلی، توجه به توانایی‌ها و مهارت‌های کارکنان در حین تقسیم کار و تفویض اختیار، حمایت اخلاقی، حقوقی کافی مدیران از پرسنل و کارکنان سازمان، توجه به نیازهای روان‌شناختی کارکنان، استفاده از شیوه‌های مدیریتی مشارکتی (در تصمیم‌گیری‌های دانشگاه، کارکنان را مشارکت دهند، این امر باعث می‌شود که کارکنان خود را متعلق به سازمان بدانند و منافع سازمان را به منافع فردی ترجیح دهند) و ایجاد محیطی امن، پرنشاط و سالم برای کارکنان، می‌توانند در راستای توسعه اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه گام بردارند.

۴. فردی: یکی دیگر از مؤلفه‌های کلیدی شناسایی شده در این پژوهش مربوط به ویژگی‌های فردی است. یافته‌های پژوهش در این بعد با یافته‌های پژوهش یزدانی و ایمانی‌پور (۵)، مطلبی‌فرد و همکاران (۱۳)، خانی جزنی و همکاران (۱۰) و بنیسی و همکاران (۹) همسو می‌باشد. در تبیین نتایج این بخش از پژوهش می‌توان گفت که برای توسعه مؤلفه فردی در محیط دانشگاه، پررنگ‌نمودن هنجارها در دانشگاه، وجود نگرش مثبت به اخلاق حرفه‌ای و لزوم اجرای معیارهای آن در میان مدیران و کارکنان دانشگاه، جلوگیری از جا به جاشدن و رنگ‌عوض کردن ارزش‌های اخلاقی، ایجاد کدهای اخلاقی و تدوین استانداردها و قوانین به صورت کتبی، ارتقای ظرفیت اعتقادی اساتید، دانشجویان و مدیران نسبت به رعایت مسائل اخلاقی ضروری به نظر می‌رسد. همچنین افزایش سطح آگاهی و دانش دانشجویان، کارکنان و مدیران دانشگاه پیرامون اخلاق حرفه‌ای و معیارهای آن و فهم صحیح نسبت به آن‌ها، افزایش سطح آگاهی و دانش اساتید، کارکنان و مدیران دانشگاه نسبت به وظیفه محول شده و کسب مهارت کافی پیرامون آن، عدم وجود تفکر مقطع‌گرایی و در نظر گرفتن منافع آتی دانشگاه در مدیران، اساتید و کارکنان، ارتقای توانایی مدیران سازمان جهت تحلیل مسائل و مشکلات موجود در مسیر شغلی و حرفه‌ای و دارا بودن ظرفیت لازم در برخورد با انتقادات و

دست می‌یابند و این عجله برای دستیابی به موقعیت بهتر بعضاً باعث برخی رفتارهای غیر اخلاقی می‌شود. بنابراین می‌توان گفت دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی نیازمند آموزش‌های پیشرفته‌ای در مورد استانداردهای حرفه‌ای و تعهدات اخلاقی تحقیق می‌باشند، زیرا بر اساس نتایج به دست آمده از تحقیقات تعداد بسیار کمی از افراد از مسائل غیر اخلاقی محتمل در پژوهش مانند دزدی ادبی، تضاد علایق، مسائل مربوط به جمع‌آوری اطلاعات و آزمودنی‌ها مطلع هستند (۲۴). بنابراین بحث اخلاق پژوهش باید با آموزش پژوهشگران در مورد اصول اخلاقی پژوهش که از قوانین و مقررات رایج و تدوین شده فراتر می‌رود و به تمامی مراحل و فرایندهای پژوهش از شروع تا انتشار داده‌ها توسعه پیدا کرده و مسائلی را دربر می‌گیرد که فراتر از حمایت از آزمودنی‌های انسانی با مسائل مشابه آن است، متمرکز باشد (۲۶-۲۵).

۳. مدیریتی: یکی دیگر از مؤلفه‌هایی که در این پژوهش شناسایی شد، توسعه اخلاق حرفه‌ای در بخش مدیریت دانشگاه بود که یافته‌های پژوهش در این بخش با یافته‌های پژوهش بنیسی و همکاران (۹)، موسوی و همکاران (۱۱)، مصباحی و عباس‌زاده (۱۲) و مطلبی‌فرد و همکاران (۱۳) که در آن‌ها نیز بر توسعه اخلاق حرفه‌ای در مدیریت آموزش عالی تأکید شده است، همسو می‌باشد. از میان عناصر اساسی هر سازمان، مدیریت مهم‌ترین رکن آن است و با اهداف سازمان، تعامل ویژه‌ای دارد. بسیاری از صاحب‌نظران علت موفقیت و شکست سازمان‌ها را تفاوت در شیوه مدیریتی آن‌ها می‌دانند و حتی به اعتقاد Peter Drucker مدیریت عضو حیات‌بخش هر سازمان است (۲۷). بنابراین به کارگیری اصول، شیوه‌ها و سبک‌های مدیریتی مناسب، نقش مهمی در اداره مطلوب و بهبود اخلاق حرفه‌ای می‌تواند ایفا کند. در نتیجه، مدیران و سیاستگذاران دانشگاه‌ها برای رشد و توسعه اخلاق حرفه‌ای باید با بهره‌گیری از مدیران متخصص، مجرب و اخلاق‌محور، بهره‌گیری از کارکنان متخصص و تحصیل‌کرده، جلوگیری از نارضایتی شغلی در میان کارکنان و ایجاد رضایت شغلی و توانمندسازی روان‌شناختی کارکنان، ایجاد ارتباط و اعتماد

نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

ارتقای توانایی لازم پیرامون پاسخگویی یا اصلاح رفتار در میان مدیران، اساتید، دانشجویان و کارکنان دانشگاه، از جمله مسائل فردی توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور می‌باشد که باید مورد توجه جدی قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر مؤلفه‌های توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور در چهار مقوله، آموزشی، پژوهشی، مدیریتی و فردی شناسایی شد. با عنایت به یافته‌های پژوهش حاضر تشکیل شورای اخلاق در دانشگاه‌ها، تشکیل شورای اخلاق حرفه‌ای در معاونت آموزشی و معاونت پژوهشی دانشگاه، تدوین و گردآوری شیوه‌نامه رعایت اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه و همچنین برگزاری کارگاه‌ها، همایش‌ها و نشست‌های تخصصی پیرامون اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه، طراحی سامانه اخلاق حرفه‌ای جهت آشنایی هرچه بیشتر دانشجویان و اساتید با مفاهیم اخلاق حرفه‌ای و تولید محتوی متعدد آموزشی در زمینه اخلاق حرفه‌ای و قراردعی آن در سامانه اخلاق حرفه‌ای جهت استفاده دانشجویان، اساتید، کارکنان و مدیران می‌تواند در راستای توسعه اخلاق حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور مؤثر واقع گردد.

پژوهش حاضر، اگرچه از روش پژوهشی مناسبی برخوردار بوده، اما از محدودیت‌هایی نیز برخوردار بوده است، از جمله اینکه تجزیه و تحلیل اطلاعات بر اساس مطالعه مجموعه‌ای از ۳۴ مقاله‌ای که به شیوه هدفمند انتخاب شده، صورت گرفته، در حالی که مقالات دیگری نیز وجود داشته که در این پژوهش مورد استفاده قرار نگرفته است. محدودیت دیگر نیز کمبود مطالعات داخلی مرتبط با این پژوهش بوده است.

مشارکت نویسندگان

علی خالق‌خواه: طراحی ایده و ویرایش متن نهایی.

شهرام مهرآور گیگلو: نگارش متن اصلی.

سلیم کاظمی: تحلیل داده‌ها.

عظیم امیدوار: جمع‌آوری داده‌ها.

References

1. Farasatkah M. Scientific Ethics is a code for higher education promotion, the position and mechanisms of professional scientific ethics in quality assurance of higher education in Iran. *Journal of Ethics in Science and Technology*. 2007; 1(1): 13-27. [Persian]
2. Abbasi N. Designing and Explaining the Components of Professional Ethics (Case Study: Education Teachers of West Azerbaijan Province). Ph.D. Thesis in Educational Management. Urmia: Urmia University; 2015. [Persian]
3. Nsor-Ambala R. Exploring differential ethical perspectives among Ghanaian students. *Asian Journal of Business Ethics*. 2020; 9(2): 143-170.
4. Mohammadzadeh JS, Kashef SM, Khodadadi MR. Designing a professional ethics model for physical education teachers in Iran. *Journal of Advanced Pharmacy Education & Research* Oct-Dec. 2020; 10(S4): 165-172.
5. Yazdani S, Imanipour M. Professional ethics in higher education: Dimensions and constructs. *Journal of Medicine and Cultivation*. 2018; 26(4): 272-284. [Persian]
6. McCullough LB, Coverdale JH, Chervenak FA. Professional ethics in obstetrics and gynecology. Cambridge: Cambridge University Press; 2019.
7. Amiri A, Hemmati M, Mobini M. Professional ethics: A necessity for organization. *Journal of Ethical Knowledge*. 2010; 1(4): 137-159. [Persian]
8. Keykha A, Imanipour M. Meta-synthesis of professional ethics elements in higher education. *J Med*. 2020; 15(1): 53-70. [Persian]
9. Benisi A, Nadi M, Ebrahimzadeh H. The Moral Factors in Teaching Authoritative Management of Higher Education. *Social Research*. 2020; 12(46): 97-116.
10. Khani JJ, Jafari S, Arab A. Identifying and Prioritizing Professional Ethics Indicators in Research. *Ethics in Science and Technology*. 2019; 14(3): 99-107. [Persian]
11. Mousavi F. Professional Ethics of Educational Principals. *Ethics in Science and Technology*. 2017; 11(4): 58-65. [Persian]
12. Mesbahi M, Abbaszadeh A. Systematic model of professional ethics in higher education (qualitative research). *Akhlagh-e Zisti (i.e., Bioethics Journal)*. 2011; 3(10): 11-34. [Persian]
13. Matlabifard A, Nave Ebrahim A, Lotfe L, Mohabbat H. Ethical markers of higher education managers with a qualitative approach based on content analysis. *Educational Leadership & Administration*. 2012; 6(2): 87-109. [Persian]
14. Fino LB, Alsayed AR, Basheti IA, Saini B, Moles R, Chaar BB. Implementing and evaluating a course in professional ethics for an undergraduate pharmacy curriculum: A feasibility study. *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*. 2022; 14(1): 88-105.
15. Mohammadi N, Gholami N, Rezaei S, Zangeneh M, Shahnavaizi M, Roshanaei G, et al. Evaluating staff and students' knowledge about professional ethics in the Field of Communication, Law and Ethics. *Research in Medical Education*. 2017; 9(4): 1-9. [Persian]
16. Mahdavinooor SH, Miandashti AJ, Mahdavinooor SM. Suggestions for changing professional ethics educational system. *Research and Development in Medical Education*. 2021; 10(1): 1-5. [Persian]
17. Malmir M, Gholam Rezaei H. Investigating the Role of Commitment and Professional Ethics on Primary Teachers' Attitudes toward Personalizing the Learning Process. *International Journal of Ethics and Society*. 2020; 2(1): 12-20.
18. Sandelowski M, Barroso J. Handbook for synthesizing qualitative research. New York: Springer Publishing Company; 2006.
19. Arianpour M, Mehrabi N. Obligations & Strategies of Professional Ethic in Higher Education System. *Ethics in Science and Technology*. 2017; 11(4): 17-23. [Persian]
20. Anonymous. Ontario College of Teachers: The ethical standards for the teaching profession. Ontario: Ontario College of Teachers; 2010.
21. Anonymous. Ethical issues in university teaching. Regina: University of Regina; 2011.
22. Anonymous. Florida Department of Education. Florida: University of Florida; 2011.
23. Anonymous. Code of Ethics, National Education Association. Washington: National Education Association; 2011.
24. Artino JR-AR, Brown SW. Ethics in educational research: A comparative analysis of graduate student and faculty beliefs. *College Student Journal*. 2009; 43(2): 599-615.
25. Cascio MA, Weiss JA, Racine E. Making autism research inclusive by attending to intersectionality: A review of the research ethics literature. *Review Journal*

of Autism and Developmental Disorders. 2021; 8(1): 22-36.

26. Reijers W, Wright D, Brey P, Weber K, Rodrigues R, O'Sullivan D, et al. Methods for practising ethics in research and innovation: A literature review, critical analysis and recommendations. *Science and Engineering Ethics*. 2018; 24(5): 1437-1481.

27. Eliseeva E. Environmental management as an important element of the concept of sustainable development of the organization. *International Multidisciplinary Scientific GeoConference: SGEM*. 2019; 19(5.3): 299-306.